Sapiens

PAÍS: España
PÁGINAS: 68-71
AVE: 12704 €
ÁREA: 2029 CM² - 318%

FRECUENCIA: Mensual
DIFUSIÓN: 14484
OTS: 98000
SECCIÓN: REVISTA

1 Octubre, 2022

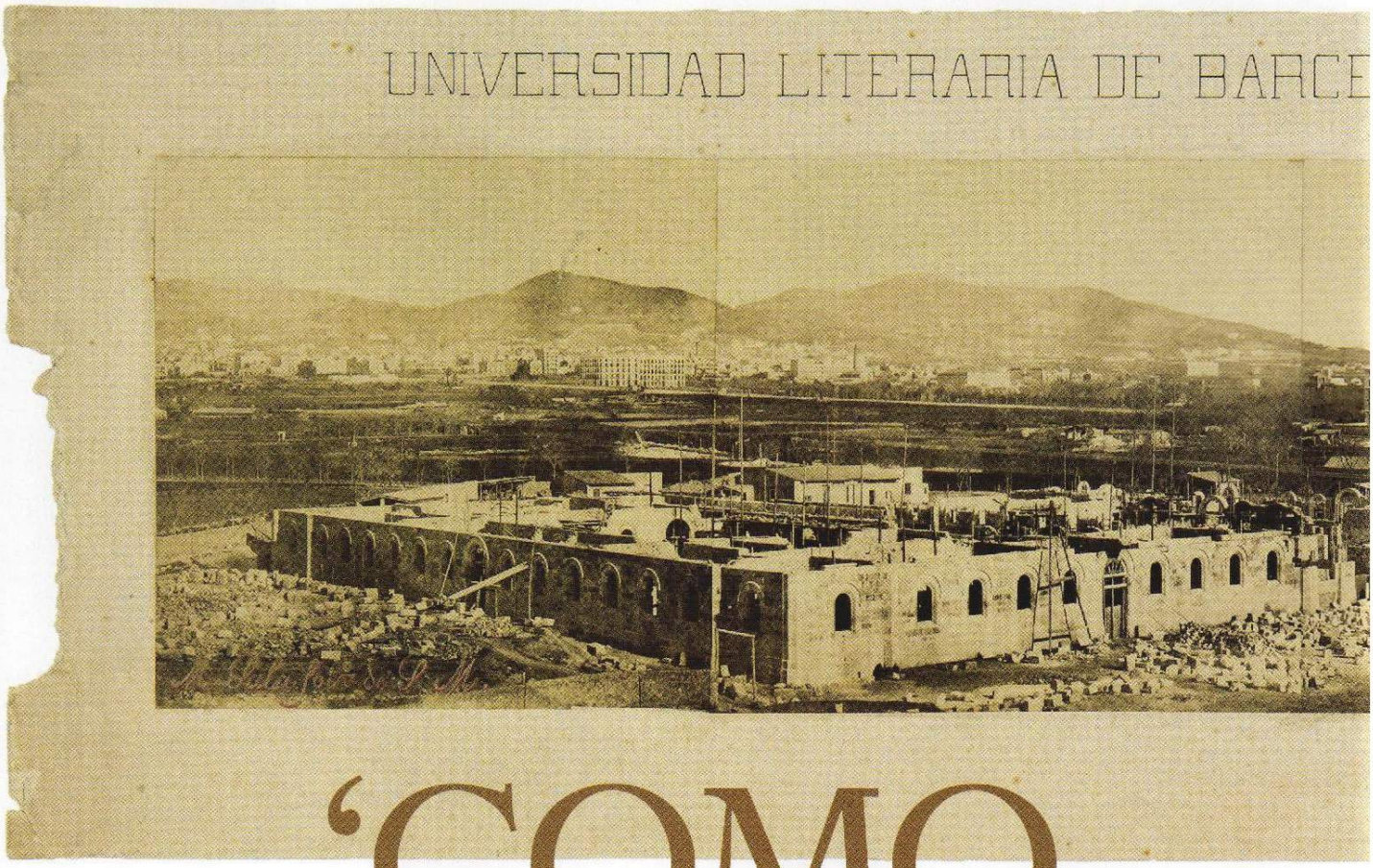

'COMO DECÍAMOS AYER'

Després d'un segle i mig desterrada a Cervera, arran del Decret de Nova Planta, la Universitat de Barcelona va poder tornar a obrir les portes a la capital catalana. Ens colem al paranimf per escoltar la sessió inaugural del curs 1872-1873 —ara fa 150 anys—, quan, per fi, la institució celebrava que tornava a tenir casa pròpia.

*Text d'***AGNÈS ROTGER** *amb l'assessorament d'***AGUSTÍ ALCOBERRO**

Sapiens

PAÍS: España
PÁGINAS: 68-71
AVE: 12704 €
ÁREA: 2029 CM² - 318%

FRECUENCIA: Mensual
DIFUSIÓN: 14484
OTS: 98000
SECCIÓN: REVISTA

1 Octubre, 2022

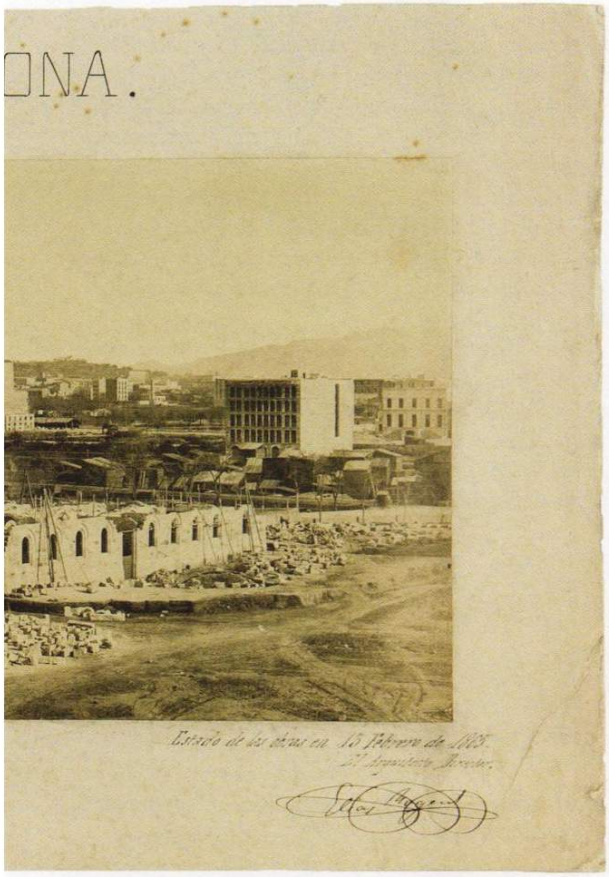

M. SALA / ARXIU FOTOGRÀFIC DE BARCELONA

La sala és plena. A les primeres files, els gestos són continguts i formals, es comenten les elegants motllures de les parets, els grans finestrals, des d'on es veu el que aviat serà un frondós jardí botànic, la grandiositat de l'edifici. Tot són *ahs* i *ohs* educats de persones acostumades als actes protocollaris. Als bancs de darrere, més comentaris en veu baixa, alguna rialla ofegada, cops de colze, veus juvenils. Fa un dia un pèl calorós i la majoria sua sota la toga i el birret. De cop entra el rector, Antonio Bergnes de las Casas, i es dirigeix al davant de tot mentre es fa el silenci. Dona la benvinguda a les autoritats i a la resta d'assistents i presenta el degà de la Facultat de Dret, Felip Vergés.

DESPRÉS DE LA DERROTA DE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ, FELIP V VA FER TANCAR LA UNIVERSITAT DE BARCELONA PER CASTIGAR ELS VENÇUTS

Vergés s'escura el coll, fa una ullada als papers i comença amb to solemne: "*Señores*. És dimarts 1 d'octubre del 1872. Avui s'inaugura el nou edifici de la Universitat de Barcelona. La vella i estimada institució torna a tenir casa pròpia, després que fa 155 anys Felip V la va fer tancar. És cert que ja no és la mateixa —ja no depèn de la ciutat de Barcelona, sinó del govern espanyol—, però és una de les rares situacions en què un organisme abolit pel Decret de Nova Planta serà restituït. I la ciutat té ganes de tornar a ser un centre prestigiós de ciència i de pensament. O, tal com repeteix el degà Vergés, '*el foco de luz científica, artística e industrial*'".

Perill militar

L'entorn de l'edifici encara és mig desèrtic —prometedor, si es mira el got mig ple—. Fa menys de vint anys que s'han enderrocat les muralles de la ciutat i l'Eixample comença a prendre forma. Tot just s'acaba d'inaugurar la primera línia de tramvia de cavalls de Barcelona, que va des de Drassanes fins a l'encara independent vila de Gràcia, i serà molt útil per a professors i estudiants, si no volen embrutar-se amb la polseguera que s'alça per tot arreu, amb tantes obres. També n'hi ha a l'edifici de la Universitat, però no volen esperar que estigui acabat per posar-lo en funcionament, i no només per pruïja acadèmica, sinó perquè els fa por que els el prenguin. I no és una idea absurda, l'amenaça és ben real.

L'enderrocament recent de la Ciutadella i l'augment de tropes a Barcelona per la Tercera Guerra Carlina han fet que els militars necessitin llocs on instal·lar-se, i a algú se li ha acudit que l'espaiosa nova seu de la Universitat és un lloc ideal, i l'han mig ocupat. Tan ideal els sembla, que les autoritats educatives temen que si no actuen amb decisió s'hi acabaran quedant de manera definitiva. El conferenciant fa una pirueta retòrica però deixa la idea ben clara: "*Esperemos que han de venir pronto días más tranquilos, que ahorrarán a la benemérita clase militar el disgusto de vivir en casa ajena, mal acondicionada siempre para huéspedes inesperados, sobre todo cuando sus ejercicios son tan antitéticos a las prácticas universitarias*".

L'exili de la Universitat ha estat llarg. Durant la Guerra de Successió, molts estudiants s'havien mobilitzat per defensar la ciutat de l'atac dels borbons, i les noves autoritats no es volien arriscar a tenir més de mil cinc-cents joves concentrats que qui sap què podien fer. Calia que la Universitat desaparegués de Barcelona per castigar els vençuts, però, sobretot, per raons d'ordre públic, i va ser així com, el 1714, tancava per sempre l'edifici que hi havia a l'actual rambla dels Estudis. El 1717, també van tancar la resta d'universitats catalanes, en total set: la de Lleida, que funcionava des de l'any 1300 i que ja havia estat clausurada el 1707 —abans fins i tot que la de Barcelona—, la de Tarragona, la de Girona, la de Vic, la de Solsona i la de Tortosa.

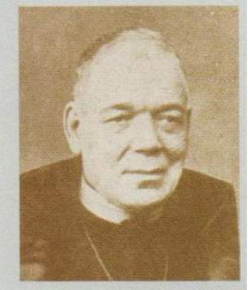

FELIP VERGÉS
El degà de la Facultat de Dret va pronunciar el discurs inaugural del nou edifici de la UB. A l'esquerra, la Universitat el 1865, durant la seva construcció.

Sapiens

PAÍS: España
PÁGINAS: 68-71
AVE: 12704 €
ÁREA: 2029 CM² - 318%

FRECUENCIA: Mensual
DIFUSIÓN: 14484
OTS: 98000
SECCIÓN: REVISTA

1 Octubre, 2022

L'ARQUITECTE
El nou edifici —a la dreta, en un gravat del 1871— es va encarregar a Elies Rogent, el primer arquitecte romàntic català.

I, aquell mateix any 1717, la universitat de la fidel, i molt petita, vila de Cervera obria les portes amb els professors que havien superat la purga política i sota el control estricte dels jesuïtes. L'operació no tenia lògica, des d'un punt de vista acadèmic o pràctic: la capital de la Segarra només tenia quatre mil habitants i estava massa lluny de tot. El degà Vergés hi va estudiar Dret, quin remei, però, com molts d'altres, va preferir acabar la carrera en una altra universitat més prestigiosa, com la de Sevilla. Es coneixen casos de joves que es preparaven amb classes particulars a Barcelona i anaven a examinar-se a Tolosa de Llenguadoc!

De tornada a Barcelona

Cervera era una operació massa forçada i insostenible, i es va anar extingint de manera gairebé natural fins que, el 1837, les autoritats es van rendir i van permetre que reobrís la Universitat a Barcelona. El reallotjament no era fàcil, en una ciutat encara encotillada per la muralla, i els va semblar que la millor opció era portar les classes a l'antic convent del Carme, que havia quedat buit després que en marxessin els frares supervivents de les bullangues del 1835.

LA NOVA UNIVERSITAT ESTAVA DECORADA AMB SÍMBOLS PROPIS DEL MOMENT QUE ES VIVIA, EL SEXENNI DEMOCRÀTIC

L'Ajuntament havia expropiat l'edifici i van instal·lar-hi els estudis de Teologia, Cànons i Lleis, i després la Facultat de Farmàcia (Medicina continuava adherida a l'antic Hospital de la Santa Creu i Sant Pau), a més de l'únic institut de secundària de la ciutat. Però un convent del segle XIII no era un espai adient. Vergés detalla: "*Convirtiéronse en aulas la portería, el comedor y la sacristía; en laboratorio de Química la cocina, y para la colocación de las demás oficinas se acudió al arbitrio de allanar tabiques y abrir boquetes; siendo empero preciso andar siempre y en todo con mucha circunspección y miramento, porque el edificio daba a conocer muy a las claras que no consentía innovaciones por mucho que apretase la necesidad*". Tot i que es va fer molta despesa en "*parches y puntales para sostenerle*", era evident que el que llavors anomenaven *Universidad Literaria* necessitava una casa pròpia, pensada per atendre les necessitats de l'època i "*los bulliciosos movimientos de más de dos mil jóvenes*". I així va ser com van encarregar el disseny d'un edifici fet a mida a Elies Rogent, arquitecte municipal de Vic i considerat el primer arquitecte romàntic català. El construirien allà mateix, al convent del Carme, al rovell de l'ou.

Rogent va fer una feina molt minuciosa. Quantes aules havia de tenir la Universitat? Patis? Biblioteca? Sales de professors? Quan va tenir el projecte acabat, el 1860, el va enviar a Madrid i li van dir que estava molt bé… però que havien decidit canviar l'emplaçament. El de la Universitat seria el primer gran edifici del nou barri de Barcelona, l'Eixample. Un punt de referència, el primer gran edifici públic que posés un peu a la ciutat moderna (probablement, el preu del sòl, molt més barat que el que tenia llavors el Raval, també hi va ajudar). Va ser l'obra més emblemàtica d'Elies Rogent, on va abocar la seva filosofia: espais pràctics, al servei dels objectius, però sense renunciar a l'elegància i a la sumptuositat, en algunes zones, com l'escala noble o el paranimf.

Símbols d'un temps

L'1 d'octubre, el dia en què s'hi va llegir per primera vegada un discurs d'inauguració del curs, aquell gran saló encara no estava acabat. Però sí que estava pensat fins a l'últim detall, i el ponent ho va explicar amb tanta precisió que, encara avui, ens serviria com a guia per llegir les carregadíssimes parets. Igual que el romànic se servia d'un programa iconogràfic determinat per establir la seva visió del món a través dels frescos de les esglésies, al para-

HO SABIES?

La primera llicenciada universitària

Helena Maseras (Vila-seca, 1853 - Maó, 1900) volia ser metge, com el seu pare, però, a finals del segle XIX, els metges eren 100% homes.

AMB NOTA

Però no es va desanimar: va fer arribar un missatge al rei Amadeu de Savoia demanant-li poder-se matricular a batxillerat superior i a la universitat. Contra tot pronòstic, va rebre l'autorització, i el 1872 es va convertir en la primera estudiant de Medicina. Inicialment, no li van permetre assistir a les classes, però més tard ho va aconseguir, uniformada com els homes.

Va acabar la carrera el 1878, amb notes excel·lents, però les autoritats van haver de deliberar si se li podia concedir el títol. Quan van decidir que sí, ja havien passat tres anys i ella, cansada d'esperar, es dedicava a l'ensenyament.

Sapiens

PAÍS: España
PÁGINAS: 68-71
AVE: 12704 €
ÁREA: 2029 CM² - 318%

FRECUENCIA: Mensual
DIFUSIÓN: 14484
OTS: 98000
SECCIÓN: REVISTA

1 Octubre, 2022

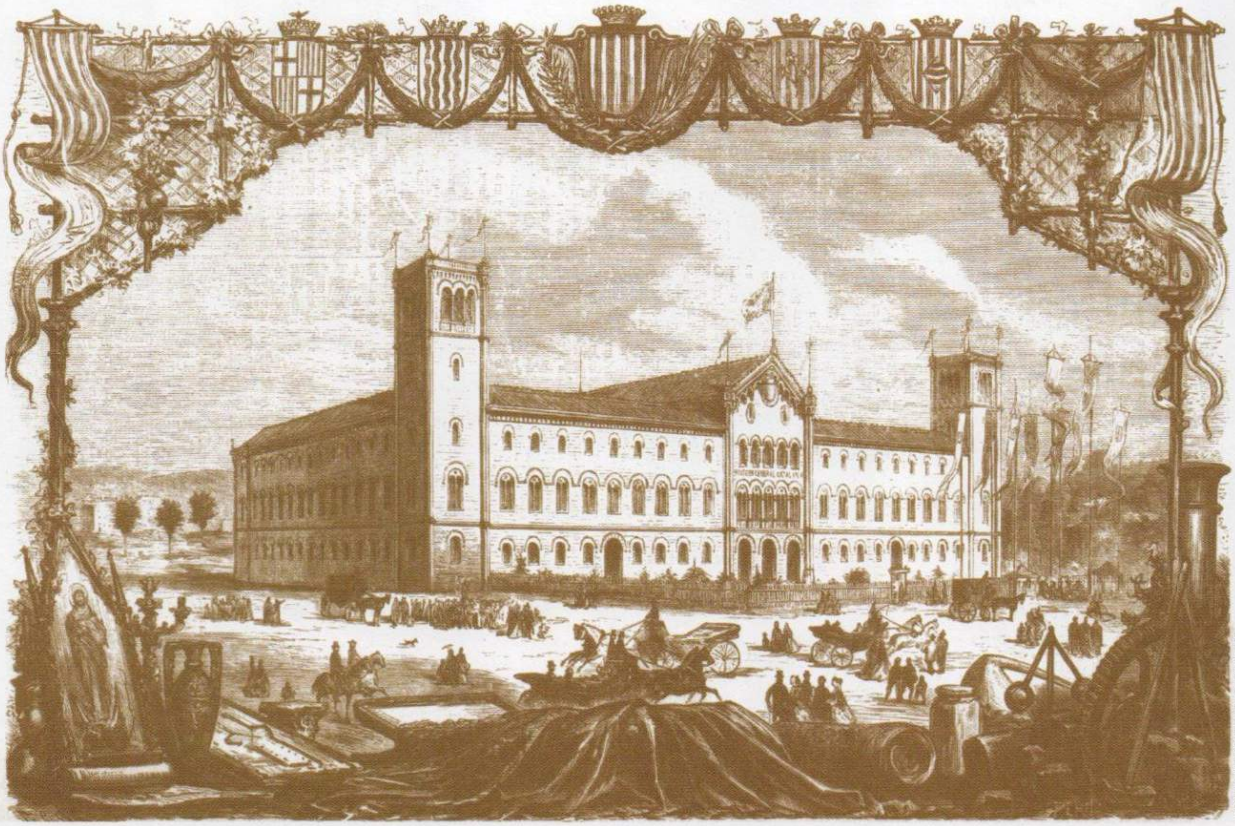

ARXIU UNIVERSITAT DE BARCELONA

nimf de la nova Universitat hi van plasmar de manera detalladíssima el sistema de referències i de valors polítics, culturals i científics que volien difondre com a institució, i que era fruit del moment que es vivia, el Sexenni Democràtic.

Felip Vergés, molt pedagògic, explica, al seu discurs: "*La decoración de una universidad […] no debe servir puramente de esparcimiento o recreación de la vista […], debe buscar que todo enseñe*". I repassa què es vol ensenyar amb la decoració del paranimf: el respecte i el reconeixement als grans literats i científics que són els referents de l'època: "*Es necesario y muy justo, además, que una universidad española y catalana, pagando su tributo de admiración y respeto a los sabios literatos y artistas extranjeros que llenan el mundo con su renombre, manifieste iguales sentimientos, animados por el cariño, hacia los grandes ingenios españoles*".

Novetats i futur

El ponent repassa els noms: Alfons el Savi, Averroes, Ramon Llull, Shakespeare, Cisneros, Colom, Ramon Berenguer… Entre aquest poti-poti d'herois, intellectuals, artistes i altres persones que els semblaven dignes d'homenatge, esmenta una dona, Santa Teresa de Jesús. Només n'hi haurà una altra entre una vuitantena de noms masculins: la humanista catalana Juliana Morell. Naturalment, a la sala del primer pis de la Universitat, on es fa la conferència, això no crida l'atenció a ningú. Aquell matí d'octubre, a la mesa dels ponents i asseguts als bancs del públic, només hi ha homes. El que no sospiten és que, justament aquell curs, l'homogeneïtat absoluta es començarà a esquerdar. Perquè, per primer cop, una dona, Helena Maseras [vegeu el desglossat], s'ha pogut matricular a la universitat.

El degà, d'aquesta novetat, no en parla. Sí que ho fa de l'extraordinària biblioteca, que té més de 120.000 volums, gràcies a la incorporació dels llibres dels convents desamortitzats poques dècades abans. I, ja que té la paraula, aprofita per anar una mica més enllà i proposar que l'edifici aculli l'arxiu de la Corona d'Aragó. No serà així, com tampoc no arribarà mai a tenir el museu que s'havia proposat.

Un any després d'aquell 1 d'octubre, el paranimf estarà acabat, farcit de noms inspiradors, quadres allegòrics i símbols que són declaracions de principis. I, com un pantocràtor laic i modern, al lloc central de la paret, el dibuix d'un Sol i el lema de la Universitat: *Perfundet omnia luce* ('ho il·lumina tot'). Intermitentment, segons el moment polític, davant de la frase hi haurà la paraula *libertas*.

A la sala del primer pis, lluminosa, oberta, sòbria i elegant, hi ha una certa sensació de triomf. La situació al govern és incerta, però això no és cap novetat. Hi ha militars a l'edifici, però aquí estan ells per anar-los escombrant. Barcelona ha recuperat la Universitat i ja no la tornarà a deixar escapar. ¶

PER SABER-NE MÉS El discurs inaugural de Felip Vergés ha estat editat aquest 2022 per la UB. Conté un estudi introductori d'Agustí Alcoberro. Sobre la història de la UB, podeu llegir *La Universitat de Barcelona. Libertas perfundet omnia luce (1450)*, coordinat per Jordi Casassas, Francisco Gracia i Josep M. Fullola i editat el 2008 per Edicions de la UB. Sobre l'edifici, us recomanem *Elias Rogent i Barcelona. Arquitectura, patrimoni i restauració*, de Ramon Dilla i Maria Torras (Edicions de la UB, 2019) i, *Los estudios universitarios en Cataluña bajo la reacción absolutista y el triunfo liberal hasta la reforma de Pidal (1824-1845)*, d'Antonio Palomeque Torres (Universitat de Barcelona, 1974).

AGNÈS ROTGER
Periodista i escriptora

AGUSTÍ ALCOBERRO
Professor d'Història Moderna de la UB